

การคุ้มครองสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ สำหรับสินค้าเกษตร: ส่งเสริมหรือลดทอนคุณค่า ของหลักการพัฒนายั่งยืน

Protection of Geographical Indications
for Agricultural Products :
Promoting or Diluting the Value
of Sustainable Development Principles

วริยา ลำเลิศ¹

Wariya Lamkert,

ภัทรพร เย็นบุตร²

Pattaraporn Yenbutra

1 ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร., คณะนิติศาสตร์
สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์ (นิด้า)

2 ดร., หัวหน้าส่งเสริมเศรษฐกิจดิจิทัล,
สำนักเศรษฐกิจดิจิทัล (DEPA)

บทความนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาถึงการคุ้มครองสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์สำหรับสินค้าเกษตรที่มีความสัมพันธ์กับเป้าประสงค์ของหลักการพัฒนายั่งยืน โดยแบ่งการพิจารณาออกเป็นสองแง่มุม คือ แง่มุมในการส่งเสริมหลักการพัฒนายั่งยืน และแง่มุมอุปสรรคที่ทำให้การใช้สิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ไม่สอดคล้องกับหลักการพัฒนายั่งยืน จากการศึกษาวิเคราะห์ข้อมูลเอกสารต่างๆ พบว่าการที่กฎหมายคุ้มครองชื่อเสียงของสินค้านั้น โดยหลักสำคัญเป็นไปเพื่อประโยชน์ทางเศรษฐกิจของชุมชนผู้ผลิต ประกอบกับประโยชน์ของสังคมในการได้รับรู้ข้อมูลความเชื่อมโยงคุณลักษณะเฉพาะของสินค้ากับแหล่งภูมิศาสตร์ที่ผลิต ซึ่งด้วยเหตุที่ชุมชนผู้ผลิตต้องช่วยกันรักษาชื่อเสียงสินค้าเกษตรเพื่อผลประโยชน์ทางเศรษฐกิจ จึงทำให้ชุมชนผู้ผลิตตระหนักว่าจำเป็นต้องช่วยกันรักษาสิ่งแวดล้อมที่เป็นปัจจัยการผลิตไปพร้อมกันด้วย ทำให้การคุ้มครองสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์นี้สามารถใช้เป็นเครื่องมือเพื่อให้บรรลุตามจุดมุ่งหมายแห่งหลักการพัฒนายั่งยืนที่จะต้องรักษาสมดุลระหว่างเศรษฐกิจ สังคม และสิ่งแวดล้อม อย่างไรก็ตาม เมื่อเวลาผ่านไปสินค้าเกษตรที่กฎหมายคุ้มครองก็อาจเป็นตัวทำลายคุณภาพสิ่งแวดล้อมได้ ด้วยวิธีการใช้สารเคมีเพื่อเพิ่มผลผลิตหรือจากปัญหาการเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศ ซึ่งหากชุมชนผู้ผลิตยังคงพยายามผลิตสินค้าให้ได้คุณลักษณะเดิมต่อไป การพยายามรักษาคุณลักษณะเฉพาะของสินค้านั้นก็จะเป็นอุปสรรคต่อการส่งเสริมหลักการพัฒนายั่งยืน

และทำให้เกิดผลร้ายต่อประชาคมโลกได้ ดังนั้น จึงควรสร้างกลไกกฎหมายระหว่างประเทศที่เหมาะสมเกี่ยวกับการเพิกถอนสิทธิหรือแก้ไขรายละเอียดคุณลักษณะเฉพาะในสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ เพื่อไม่ให้เกิดการใช้สิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ไปลดทอนคุณค่าหลักการพัฒนาอย่างยั่งยืนได้

คำสำคัญ

สิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ การพัฒนาอย่างยั่งยืน
การคุ้มครอง การส่งเสริม การลดทอน

Abstract

This paper is aimed to examine the protection of geographic indications for agricultural products played a part in the objective of the values of sustainable development, by separating them into two elements: (1) aspects to the promotion of values of sustainable development and (2) obstacles that are incompatible with values of sustainable development. The evaluation of several materials showed that protecting the reputation of that product, which is essential to the producer's community's financial advantages as well as the social benefits of being conscious of the information links the distinctive characteristics of the product with its source of indication. Given that the community producer of agricultural products must contribute to keep the financial reputation of agricultural products, the groups who generate them understand that they must contribute simultaneously to preserving the environment as a factor of development. Protecting geographical indications may be used as one of the techniques to achieve an equilibrium between economies, society and the environment, in accordance with the values of sustainable development. However,

over time, protected agricultural products may, in order to improve efficiency or to address climate change issues, ruin the quality of the atmosphere using chemical substances. If the agricultural community still attempts to build the original product, it will be a barrier to promoting sustainable development values in the sense of diluting sustainability goals and will have adverse implications for the worldwide society in trying to preserve distinctive characteristics.

Keywords:

Geographical Indication, Sustainable development, Protection, Promotion, Dilution

● บทนำ

การคุ้มครองสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์เป็นการคุ้มครองสิทธิของชุมชนผู้ผลิตสินค้าซึ่งก่อสิทธิขึ้นมาจากการตกลงร่วมกันของปัจเจกชนผู้ผลิตสินค้าแต่ละราย และอาศัยอำนาจรัฐในการให้การรับรองโดยวิธีการขึ้นทะเบียนตราสัญลักษณ์เพื่อใช้ในการประชาสัมพันธ์ชื่อเสียงของสินค้าที่เชื่อมโยงกับปัจจัยทางธรรมชาติหรือปัจจัยภูมิปัญญาของมนุษย์ในแต่ละท้องถิ่น จึงมีประเด็นที่น่าพิจารณาเกี่ยวข้องกับการรักษาสมดุลของเศรษฐกิจ สังคม และสิ่งแวดล้อมที่มีความสัมพันธ์กับการกำหนดขอบเขตพื้นที่ผลิตสินค้าและวิธีการผลิตที่ยั่งยืน โดยที่ปัจเจกชนผู้ผลิตสินค้าจะไม่สามารถใช้ทรัพยากรธรรมชาติจนทำให้ผลประโยชน์ของชุมชนท้องถิ่นผู้ผลิตเสียหาย เพราะต่างก็ต้องการรักษาผลประโยชน์ในทางเศรษฐกิจร่วมกันในชุมชนผู้ผลิตสินค้า ในขณะที่ภาครัฐเองก็ต้องอาศัยกลไกการบังคับใช้กฎหมายโดยคำนึงถึงผลประโยชน์ร่วมกันของชุมชนท้องถิ่นผู้ผลิตสินค้านี้ด้วย เพื่อให้เกิดการกระจายรายได้ที่เป็นธรรม ตลอดจนเป็นการช่วยลดความเหลื่อมล้ำทางสังคมได้ทางหนึ่ง (Marie-Vivien, Bérard, Boutonnet, & Casabianca, 2017: 25)

อย่างไรก็ตาม จากผลการวิเคราะห์ถึงความสัมพันธ์ระหว่างการคุ้มครองสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์สำหรับสินค้าเกษตรกับหลักการพัฒนาอย่างยั่งยืน ผู้วิจัยพบว่าหากกลไกตลาดของสินค้าแต่ละประเภทไม่ได้อยู่ภายใต้เงื่อนไขการสร้างแรงจูงใจให้ผู้ผลิตรักษาคุณค่าหรือต้นทุนด้านสิ่งแวดล้อมและสังคมแล้วสินค้าที่ได้รับการคุ้มครองสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์นั้นก็จะมีส่วนช่วยสนับสนุนการพัฒนาอย่างยั่งยืนได้ค่อนข้างน้อย เพราะสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ที่กฎหมายคุ้มครองจะไปช่วยส่งเสริมในแง่ภูมิเศรษฐกิจให้แก่ชุมชนผู้ผลิต โดยที่เมื่อเวลาผ่านไปสินค้านั้นก็อาจมีคู่แข่งทางการตลาดที่เพิ่มสูงขึ้นจนทำให้มูลค่าทางเศรษฐกิจของสินค้าลดลง หรืออาจได้รับผลกระทบจากสิ่งแวดล้อมหรือจาก

การกระทำของเกษตรกรเอง จนกระทั่งทำให้ไม่สามารถรักษาคุณภาพหรือคุณลักษณะเฉพาะของสินค้าตรงตามข้อมูลที่ขึ้นทะเบียนไว้ได้ ซึ่งปัญหาเหล่านี้สะท้อนให้เห็นถึงความไม่ยั่งยืนในชื่อเสียงของสินค้าที่แม้ว่าจะได้รับการคุ้มครองสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ แต่ยังคงขาดกลไกที่ช่วยส่งเสริมการตลาดของสินค้าให้สอดคล้องกับหลักการพัฒนายั่งยืน และยังขาดกลไกมาตรการทางกฎหมายระหว่างประเทศที่จำเป็นสำหรับการเพิกถอนสิทธิในสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ของชุมชนผู้ผลิตที่ไม่อาจรักษาคุณลักษณะเฉพาะของสินค้าไว้อย่างยั่งยืนได้

● วัตถุประสงค์การวิจัย

1. เพื่อศึกษาความรู้ความเข้าใจในความสัมพันธ์ระหว่างการคุ้มครองสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์กับการพัฒนาสินค้าชุมชน
2. เพื่อศึกษาถึงความรู้ความเข้าใจในความสัมพันธ์ระหว่างหลักการพัฒนายั่งยืนกับสินค้าเกษตร
3. เพื่อศึกษาวิเคราะห์ถึงอุปสรรคในการใช้สิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์สำหรับสินค้าเกษตรเป็นเครื่องมือให้บรรลุเป้าหมายของหลักการพัฒนายั่งยืน และเสนอแนะแนวทางการลดอุปสรรคดังกล่าว

● ขอบเขตการวิจัย

บทความวิจัยฉบับนี้ได้ศึกษาครอบคลุมไปถึงมาตรการทางกฎหมายที่คุ้มครองสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ สำหรับสินค้าเกษตร และความรู้ที่เกี่ยวข้องกับการบรรลุเป้าหมายของหลักการพัฒนายั่งยืน เพื่อเป็นแนวทางในการวิเคราะห์และเสนอแนะให้การคุ้มครองสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์สำหรับสินค้าเกษตร เป็นไปโดยสอดคล้องกับหลักการพัฒนายั่งยืนต่อไป

● วิธีการวิจัย

บทความวิจัยฉบับนี้อาศัยการศึกษาเชิงคุณภาพ โดยการวิจัยเอกสารต่างๆ ที่เกี่ยวข้องกับการคุ้มครองสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ในสินค้าเกษตรที่มีความสัมพันธ์กับหลักการพัฒนายั่งยืน รวมถึงการวิเคราะห์จากข้อมูลตัวอย่างสินค้าเกษตรที่น่าสนใจในแง่มุมทางเศรษฐกิจ สังคม และสิ่งแวดล้อม อันนำไปสู่ข้อเสนอแนะของผู้วิจัยเกี่ยวกับการใช้กฎหมายคุ้มครองสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์เป็นเครื่องมือไม่ให้เกิดการลดทอนคุณค่าของหลักการพัฒนายั่งยืน

● ผลการวิจัย

1. การคุ้มครองสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์กับการพัฒนาสินค้าชุมชน

สิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์เป็นการสร้างสรรค์ถ้อยคำหรือสัญลักษณ์ที่สื่อถึงพื้นที่ภูมิศาสตร์แห่งหนึ่งแห่งใด โดยในบริบทของกฎหมายระหว่างประเทศที่สำคัญนั้นแสดงออกใน 3 ลักษณะ คือ ลักษณะที่หนึ่งเป็นการเรียกขานแหล่งภูมิศาสตร์อันเป็นแหล่งผลิตสินค้าโดยไม่ได้อาศัยคุณสมบัติหรือคุณลักษณะของสินค้าที่เชื่อมโยงกับแหล่งภูมิศาสตร์ เรียกได้ว่าเป็น “สิ่งบ่งชี้แหล่งที่มา (Indications of Source)” ซึ่งอาศัยการตีความภายใต้บริบทหลักเกณฑ์แห่งอนุสัญญากรุงปารีส (Paris Convention for the Protection of Industrial Property) ลักษณะที่สองนั้นเป็นการใช้สัญลักษณ์แทนคุณสมบัติหรือแทนคุณลักษณะเฉพาะของสินค้าที่เชื่อมโยงกับปัจจัยธรรมชาติหรือปัจจัยในการสร้างสรรค์ของมนุษย์ ณ แหล่งภูมิศาสตร์ที่ผลิตสินค้านั้น ได้แก่ “เครื่องหมายแหล่งกำเนิด (Appellations of Origin)” ภายใต้หลักเกณฑ์แห่งความตกลงลิสบอน (The Lisbon Agreement for the Protection of Appellations of Origin) และลักษณะสุดท้ายเป็นสิ่งที่ใช้แสดงออกถึงดินแดนประเทศ ภูมิภาค หรือท้องถิ่นที่เชื่อมโยงไปถึงคุณภาพ ชื่อเสียง หรือคุณสมบัติของสินค้า โดยที่สิ่งนี้จะ

ครอบคลุมทั้งสิ่งบ่งระบุแหล่งกำเนิด และเครื่องหมายแหล่งกำเนิดด้วย ได้แก่ “สิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ (Geographical Indications)” ที่กำหนดไว้ในภายใต้หลักเกณฑ์แห่งความตกลงทริปส์ (Agreement on Trade-Related Aspects of Intellectual Property Rights: TRIPS Agreement) (Blakeney, 2007: 1)

เมื่อพิจารณาต่อมาถึงการคุ้มครองสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ในฐานะที่เป็นสิทธิในทรัพย์สินทางปัญญาประเภทหนึ่ง จะเห็นได้ว่าการคุ้มครองสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์นี้มีความใกล้ชิดกับการคุ้มครองสิทธิของเจ้าของเครื่องหมายการค้าที่มีชื่อเสียงแพร่หลาย เพื่อไม่ให้ถูกลดทอนคุณค่าไปโดยบุคคลอื่นซึ่งไม่ใช่ผู้ผลิตที่ได้รับการขึ้นทะเบียนสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ แอบอ้างนำสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ไปใช้กับสินค้าที่มีคุณภาพหรือมีคุณลักษณะเฉพาะต่างไปจากสินค้าที่ได้ขึ้นทะเบียน แล้วทำให้ชื่อเสียงของสินค้าที่ขึ้นทะเบียนเสื่อมเสียคุณค่าตามทัศนะของผู้บริโภคในตลาดเฉพาะ (niche market) หากแต่ข้อแตกต่างระหว่างเครื่องหมายการค้ากับสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์คือ เครื่องหมายการค้ามุ่งคุ้มครองสิทธิของปัจเจกชนผู้เป็นเจ้าของ ส่วนสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ต้องอาศัยความเชื่อมโยงกับแหล่งภูมิศาสตร์ซึ่งนำมาเป็นปัจจัยการผลิตจึงเป็นสิทธิชุมชนของผู้ผลิตสินค้าในแหล่งนั้น อีกทั้งด้วยกลไกการคุ้มครองสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ดังกล่าวจึงต้องอาศัยการรับรู้ของผู้บริโภคในท้องตลาดถึงชื่อเสียงเกี่ยวกับคุณสมบัติหรือคุณลักษณะเฉพาะของสินค้าที่ขึ้นทะเบียนด้วยเป็นสำคัญ เพื่อให้กฎหมายสามารถป้องกันหรือเยียวยาประเด็นปัญหาการที่ผู้อื่นมาแสวงหาประโยชน์โดยไม่เป็นธรรมจากสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ของชุมชนผู้ผลิตสินค้า ซึ่งการกระทำนี้ยังสร้างความสับสนหรือหลงผิดให้แก่ผู้บริโภคว่าสินค้านั้นมีคุณลักษณะเฉพาะมาจากแหล่งผลิตที่กฎหมายคุ้มครองด้วย ดังนั้น จึงกล่าวได้ว่าการคุ้มครองสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์เป็นการคุ้มครองทั้งประโยชน์ร่วมกันของชุมชนผู้ผลิตสินค้าใน การที่จะใช้สิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์กับสินค้าของตน และในขณะเดียวกันก็คุ้มครอง

ประโยชน์สาธารณะในการที่ผู้บริโภคสินค้าพึงได้รับรู้ข้อมูลที่ถูกต้องเกี่ยวกับคุณลักษณะเฉพาะของสินค้า

จากนิยามสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ตามกฎหมายระหว่างประเทศดังกล่าวสามารถจำแนกการนำสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ไปประยุกต์กับสินค้าชุมชนได้เป็นสองประเภทคือ สินค้าเกษตร และสินค้าอื่นที่ไม่ใช่สินค้าเกษตร

กรณีสินค้าเกษตรนั้น จะเห็นได้ว่ามีการให้ความคุ้มครองสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์มาตั้งแต่เมื่อประเทศฝรั่งเศสได้ตั้งคณะกรรมการขึ้นมาก่อนหนึ่งเรียกว่า “The Institute National des Appellations d’Origine (INAO)” ขึ้น โดยคณะกรรมการนี้ได้คำนึงถึงปัจจัยการคุ้มครองสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ให้กับสินค้าเกษตรด้วย terroir คือแหล่งพื้นที่ที่มีคุณค่าทางสังคม โดยมีความสัมพันธ์ระหว่างวัฒนธรรม สภาพสังคม ระบบนิเวศวิทยา และเศรษฐกิจ สืบต่อกันมายาวนานและซับซ้อน จนทำให้สิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์นำมาใช้แยกแยะความแตกต่างของสินค้าที่ได้รับการคุ้มครองออกจากสินค้าอื่นๆ ได้ (Barham, 2003: 127) ด้วยความเป็นมาดังกล่าว จะเห็นได้ว่าการคุ้มครองสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์สำหรับสินค้าเกษตรสามารถเป็นเครื่องมือหนึ่งในการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมที่ใช้เป็นปัจจัยในการผลิตสินค้าไว้ให้ยั่งยืนได้ ซึ่งต้องอาศัยความร่วมมือของชุมชนผู้ผลิตสินค้า อย่างไรก็ตาม ในทางกลับกันหากสินค้าเกษตรที่ได้รับการคุ้มครองแล้ว ไม่สามารถคงไว้ซึ่งคุณลักษณะเฉพาะเชื่อมโยงปัจจัยการผลิตกับแหล่งทางภูมิศาสตร์ได้อย่างต่อเนื่อง สินค้านั้นก็จะถูกลดทอนคุณค่าของชื่อเสียงเพราะไม่ได้รับการยอมรับในบรรดาหมู่ผู้บริโภค จนท้ายที่สุดก็จะสูญเสียอัตลักษณ์การเป็นสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ไป

กรณีที่ไม่ใช่สินค้าเกษตรอาจมีลักษณะเป็นสินค้าหัตถกรรมพื้นบ้านหรืองานฝีมือต่างๆ ที่สืบทอดภูมิปัญญาจนเป็นมรดกทางวัฒนธรรม โดยต้องอาศัยความเชื่อมโยงระหว่างชื่อเสียงของสินค้ากับแหล่งภูมิศาสตร์ด้วย ซึ่งปัจจัยที่ใช้

รักษาชื่อเสียงของสินค้าไม่จำเป็นต้องเป็นวัตถุดิบที่ใช้ในการผลิต หากแต่อาศัยการที่ชุมชนท้องถิ่นช่วยกันสร้างสรรค์ภูมิปัญญาต่อเนื่องกันมายาวนาน อย่างไรก็ตามสินค้าลักษณะนี้มักมีความประณีตสูง จึงผลิตได้ในคราวละไม่มากนัก อีกทั้งยังมีระยะเวลาในการผลิตค่อนข้างนาน แต่หากได้มีการขึ้นทะเบียนสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ไว้ ก็สามารถนำไปประยุกต์การสื่อสารการตลาดให้กับผู้บริโภคกลุ่มเป้าหมายที่มีความนิยมในสินค้าดังกล่าวอย่างแท้จริง จนทำให้ชุมชนผู้ผลิตได้รับค่าตอบแทนจากราคาสินค้าเพิ่มสูงขึ้นอย่างเป็นธรรมสอดคล้องกับขีดความสามารถในการพัฒนาผลงานและยังช่วยสร้างความภาคภูมิใจในภูมิปัญญาท้องถิ่นของชุมชนตนเองได้อีกด้วย (yenbutra, 2018: 51)

อนึ่งในการศึกษานี้ ผู้เขียนได้ศึกษาถึงกรณีการคุ้มครองสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์กับสินค้าเกษตรเป็นสำคัญ เพราะสามารถพิจารณาถึงความสัมพันธ์เชิงบวกหรือลบในแง่ของผลกระทบต่อหลักการพัฒนาอย่างยั่งยืนได้ชัดเจนกว่ากรณีที่ไม่ใช่สินค้าเกษตร นอกจากนี้ สินค้าชุมชนหลายชนิดเป็นสินค้าเกษตรที่อาศัยภูมิปัญญาท้องถิ่นในการพัฒนาสืบต่อเนื่องกันมาหลายยุคสมัย ตั้งแต่การเตรียมหรือจัดหาพื้นที่เพาะปลูกที่เหมาะสม กระบวนการวิธีการผลิตสินค้าหรือการถนอมอาหารต่างๆ เช่น ไวน์แชมเปญ ไข่เค็มไชยา ฯลฯ ล้วนมีส่วนเกี่ยวข้องกับหลักการพัฒนาอย่างยั่งยืนซึ่งจะได้กล่าวรายละเอียดในหัวข้อต่อไป

2. หลักการพัฒนาอย่างยั่งยืนกับสินค้าเกษตร

ในช่วงระยะเวลากว่าศตวรรษที่ผ่านมา จะเห็นได้ว่าการพัฒนากับการอนุรักษ์ล้วนเป็นสิ่งที่ไม่สามารถกำหนดนโยบายให้เป็นไปในทิศทางเดียวกันได้ เพราะการพัฒนาจำเป็นต้องอาศัยการแสวงหาประโยชน์จากแหล่งทรัพยากรธรรมชาติหากแต่ยังขาดการอนุรักษ์ทรัพยากรดังกล่าวไว้ให้ยั่งยืน ต่อมาในที่ประชุมคณะกรรมการโลกว่าด้วยเรื่องสิ่งแวดล้อมและการพัฒนา

(The United Nations World Commission on Environment and Development) ซึ่งเป็นองค์กรที่ทำหน้าที่ในการศึกษาเรื่องการสร้างความสมดุลระหว่างสิ่งแวดล้อมกับการพัฒนา จึงได้เผยแพร่เอกสารชื่อ “Our Common Future” เพื่อสร้างความตระหนักให้แก่ประชากรโลก เกี่ยวกับประเด็นการเปลี่ยนแปลงวิถีการดำเนินชีวิตที่ลดการบริโภคทรัพยากรธรรมชาติอย่างฟุ่มเฟือย และลดปัญหาผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อม อันนำไปสู่การประชุมสุดยอดของโลก (The Earth Summit) ที่กรุงริโอเดอจาเนโร ประเทศบราซิล ในปี พ.ศ. 2535 โดยที่ในหนังสือประกอบการประชุมดังกล่าว เรียกว่า “Brutland Report” ได้กำหนดสาระสำคัญเกี่ยวกับนิยามของหลักการพัฒนาอย่างยั่งยืนไว้หมายถึงหลักการพัฒนาที่มุ่งตอบสนองความต้องการของคนรุ่นปัจจุบัน โดยที่ไม่ทำให้คนรุ่นต่อไปเสียผลประโยชน์ที่จำเป็น (Grossman, 2015: 23-24)

นอกจากนี้ องค์การสหประชาชาติ ในปี พ.ศ. 2558 ยังมีการกำหนดรายละเอียดเกี่ยวกับหลักการพัฒนาอย่างยั่งยืนไว้เป็นเป้าหมายพิเศษเพื่อให้สามารถนำไปปฏิบัติได้จริง โดยมีทั้งสิ้น 17 ด้าน ได้แก่

- (1) การสิ้นสุดความยากจนในทุกหนแห่ง
- (2) การสิ้นสุดความอดอยาก ความสำเร็จในด้านความมั่นคงทางอาหาร ในครัวเรือน และปรับปรุงโภชนาการ รวมถึงการส่งเสริมเกษตรกรรมอย่างยั่งยืน
- (3) ความมั่นคงด้านสุขภาวะความเป็นอยู่ และการส่งเสริมสุขภาพในทุกช่วงวัย
- (4) ความมั่นคงด้านการเข้าถึงโอกาสทางการศึกษาและการส่งเสริมการเรียนรู้ตลอดชีวิตสำหรับทุกคนโดยเสมอภาคกัน
- (5) ความเสมอภาคในเพศสภาพ และการคุ้มครองสิทธิสตรีรวมถึงเด็กผู้หญิง

- (6) ความมั่นคงในการจัดการน้ำบริโภคและการกำจัดสิ่งโสโครก
- (7) ความมั่นคงในการเข้าถึงพลังงาน
- (8) การส่งเสริมการเติบโตทางเศรษฐกิจ การจ้างงานที่มีประสิทธิภาพและเหมาะสม
- (9) การสร้างโครงสร้างพื้นฐาน การส่งเสริมอุตสาหกรรมที่ยั่งยืนและการสนับสนุนนวัตกรรม
- (10) การลดความเหลื่อมล้ำทั้งภายในประเทศและระหว่างประเทศ
- (11) การสร้างเมืองและถิ่นฐานของมนุษย์ที่ปลอดภัยและยั่งยืน
- (12) ความมั่นคงในการบริโภคและรูปแบบการผลิต
- (13) การปฏิบัติที่จำเป็นเร่งด่วนสำหรับแก้ไขปัญหาสภาพการเปลี่ยนแปลงภูมิอากาศและผลกระทบดังกล่าว
- (14) การแสวงหาประโยชน์จากทรัพยากรมหาสมุทร ทะเล และน่านน้ำอย่างยั่งยืน
- (15) การคุ้มครอง ปันฟู และส่งเสริม การแสวงหาประโยชน์จากระบบนิเวศของโลกอย่างยั่งยืน การจัดการป่าไม้อย่างยั่งยืน การแก้ไขปัญหาพื้นที่ทะเลทรายและพื้นที่แห้งแล้ง รวมถึงการสูญเสียความหลากหลายทางชีวภาพ
- (16) การส่งเสริมสันติภาพและสภาพสังคมเพื่อการพัฒนาอย่างยั่งยืน มีการจัดการให้สามารถเข้าถึงความยุติธรรมได้อย่างมีประสิทธิภาพในทุกระดับ
- (17) การสร้างความเข้มแข็งให้กับประชาคมโลกเพื่อการพัฒนาอย่างยั่งยืน

จากเป้าหมายทั้ง 17 ด้านดังกล่าว ล้วนแสดงให้เห็นถึงการตีความหลักการพัฒนาอย่างยั่งยืนไว้ค่อนข้างกว้าง ด้วยพื้นฐานความคิดที่ว่าสังคมจำเป็น

ต้องอาศัยความยุติธรรมเป็นเครื่องมือแก้ไขปัญหาระดับขัดแย้ง และช่วยให้สมาชิกของสังคมได้รับการแบ่งปันผลประโยชน์ตอบแทนจากต้นทุนที่ใช้ในการพัฒนาคุณภาพชีวิตโดยเสมอภาคกันอย่างสืบเนื่องจากรุ่นปัจจุบันสู่รุ่นอนาคต จึงเรียกได้ว่าเป็นความยั่งยืน ซึ่งมีข้อสังเกตจากเป้าหมายทั้ง 17 ข้างต้นนี้ว่า บริบทของการพัฒนาอย่างยั่งยืนนั้นเกี่ยวข้องกับการพัฒนาสินค้าเกษตรอย่างมาก โดยการผลิตสินค้าเกษตรนั้นมักมีผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อม และยังเกี่ยวข้องกับการแก้ไขปัญหาความไม่สมดุลต่างๆ ระหว่างแ่งมุมเศรษฐกิจ สังคม ตลอดจนสิ่งแวดล้อมและทรัพยากรธรรมชาติเป็นสำคัญ เพราะหากการผลิตสินค้านี้มีเพียงวัตถุประสงค์เพื่อการพัฒนาเศรษฐกิจโดยไม่คำนึงถึงปัจจัยทางสังคมหรือปัจจัยด้านสิ่งแวดล้อมแล้ว ก็จะส่งผลให้เกิดปัญหาความเหลื่อมล้ำทางสังคมที่รุนแรงมากขึ้นเรื่อยๆ โดยเฉพาะอย่างยิ่งผลกระทบด้านลบต่อผู้ประกอบการเกษตรกรที่ต้องพึ่งพาอาศัยปัจจัยการผลิตจากดิน น้ำ อากาศ เป็นต้น ในขณะที่เดียวกันสิ่งแวดล้อมที่เสียหายย่อมนำมาสู่การสูญเสียมูลค่าทางเศรษฐกิจอย่างมหาศาลในเวลาต่อมา ตลอดจนทำให้ประชากรที่ยากไร้ไม่สามารถดำรงชีวิตอยู่ได้ เนื่องจากขาดแคลนน้ำ อาหาร หรือที่อยู่อาศัยที่เหมาะสมเพียงพอ

3. การคุ้มครองสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์สำหรับสินค้าเกษตรกับการส่งเสริมคุณค่าหลักการพัฒนาอย่างยั่งยืน

จากหัวข้อที่ 2. ชี้ให้เห็นว่าหัวใจสำคัญของหลักการพัฒนาอย่างยั่งยืนคือการมุ่งรักษาสมดุลระหว่างเศรษฐกิจ สังคม และสิ่งแวดล้อม โดยมีความสัมพันธ์กับสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ในแต่ละแ่งมุมดังกล่าว ดังนี้

เมื่อพิจารณาถึงการคุ้มครองสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ในแ่งมุมคุณค่าทางเศรษฐกิจแล้ว จะเห็นได้ว่าชุมชนผู้ผลิตสินค้าที่ได้รับการขึ้นทะเบียนสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ตามกฎหมาย ย่อมประสงค์จะได้รับประโยชน์จากการที่สามารถผลิต

สินค้าออกมาขายสำหรับตลาดเฉพาะ (niche market) เพื่อให้ราคาสินค้าของตนสูงกว่าสินค้าอื่นๆ ที่เป็นประเภทเดียวกัน และอาศัยสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์นั้นประชาสัมพันธ์คุณภาพหรือคุณลักษณะเฉพาะของสินค้าตน เพื่อช่วยลดต้นทุนสำหรับการสร้างความตระหนักรู้ถึงคุณค่าของสินค้าให้กับผู้บริโภคกลุ่มเป้าหมายเป็นจำนวนมากได้ โดยเฉพาะอย่างยิ่งกรณีการส่งออกสินค้าไปขายยังต่างประเทศ หากสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ของชุมชนผู้ผลิตได้รับการคุ้มครองในประเทศต่างๆ ที่เป็นคู่ค้าด้วยแล้ว ก็จะสามารถนำไปใช้โฆษณาเพื่อสร้างความเข้มแข็งและศักยภาพในการแข่งขันระดับระหว่างประเทศได้เป็นอย่างดี

ส่วนในแง่คุณค่าทางสังคมและวัฒนธรรมนั้น จะเห็นได้ว่าสินค้าที่ขึ้นทะเบียนสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ต้องอาศัยปัจจัยความเชื่อมโยงกับท้องถิ่นที่ผลิตเป็นสำคัญ ซึ่งเป็นได้ทั้งกรณีปัจจัยที่มาจากทรัพยากรธรรมชาติ หรือปัจจัยที่มาจากภูมิปัญญาของมนุษย์ โดยที่คุณค่าภูมิปัญญาของมนุษย์นั้นอาจสร้างและส่งเสริมให้ยั่งยืนได้ด้วยวิธีการประสานความร่วมมือกันภายในชุมชนผู้ที่ครอบครองดูแลหรือเป็นเจ้าของทรัพยากรธรรมชาติหรือเป็นเจ้าของความหลากหลายทางวัฒนธรรมท้องถิ่น ให้ช่วยกันนำสิ่งเหล่านี้มาสร้างสรรค์ประกอบเข้าเป็นชื่อเสียงของสินค้า เมื่อเวลาผ่านมานานก็อาจกลายเป็นมรดกทางวัฒนธรรมของท้องถิ่น หรือของประเทศนั้นๆ โดยที่หากชุมชนผู้ผลิตสินค้ามีความเข้มแข็งในการเกื้อกูลประโยชน์ต่อกันสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ก็จะสามารถนำมาใช้เป็นเครื่องมือส่งเสริมคุณค่าทางวัฒนธรรมของแต่ละท้องถิ่นได้อย่างยั่งยืน (Broude, 2014: 623) เช่น กรณีการทำชีสของประเทศอิตาลีที่เรียกว่า “Parmigiano Reggiano” เป็นชีสที่มีการสืบทอดกรรมวิธีการผลิตมาแต่อดีต โดยใช้วัตถุดิบคือนมวัวที่มีคุณภาพสูงและได้อาศัยภูมิปัญญาท้องถิ่นในการถนอมอาหารทำให้มีคุณค่าทางโภชนาการสูง จนกระทั่งมีชื่อเสียงทั่วโลก และได้รับการคุ้มครองตามกฎหมายในรูปแบบที่เรียกว่า “สิ่งบ่งชี้แหล่งกำเนิดของสินค้า (Designation

or denomination of origin (DO))” (Corrado, 2016: 353)

สำหรับแง่มุมสุดท้ายคือคุณค่าด้านทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมนั้น จะเห็นได้ว่าชุมชนผู้ผลิตสินค้าจำเป็นต้องพึ่งพาปัจจัยการผลิตจากทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมที่ยึดโยงกับชื่อเสียงของสินค้าด้วย และเพื่อให้สินค้าที่ได้รับการคุ้มครองสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์แล้วยังคงรักษาคุณภาพหรือคุณลักษณะเฉพาะไว้แตกต่างไปจากสินค้าประเภทเดียวกันที่ไม่ได้รับความคุ้มครอง สิ่งแวดล้อมที่มีผลต่อปัจจัยการผลิตจึงได้รับการอนุรักษ์ไว้ให้คงอยู่อย่างยั่งยืนด้วยโดยปริยาย ตัวอย่างเช่น กรณีข้าวกลาสปารา ของประเทศสเปน ซึ่งได้รับการคุ้มครองในลักษณะเป็นการบ่งชี้แหล่งกำเนิดสินค้า (Designation or denomination of origin (DO)) โดยชื่อเสียงของสินค้ามาจากการที่ชุมชนผู้ผลิตร่วมกันอนุรักษ์กระบวนการเพาะปลูกข้าวชนิดนี้ภายใต้เงื่อนไขลักษณะการทำเกษตรอินทรีย์ ส่งผลให้คุณประโยชน์สำคัญในการรักษาคุณภาพของแหล่งน้ำบริเวณใกล้เคียงอย่างยั่งยืน (Larson, 2007: 29)

นอกจากนี้สินค้าเกษตรที่ได้รับความคุ้มครองสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ยังสามารถช่วยอนุรักษ์ความหลากหลายทางชีวภาพ ณ แหล่งกำเนิด (in situ) ของสิ่งมีชีวิตสายพันธุ์นั้นๆ ได้ โดยการผลิตสินค้าต้องอาศัยสัตว์หรือพืชท้องถิ่นทำให้ช่วยลดการนำเข้าสัตว์หรือพืชจากท้องถิ่นอื่น ซึ่งสัตว์หรือพืชจากต่างถิ่นมักแพร่กระจายและทำลายชนิดพันธุ์ท้องถิ่นดั้งเดิมจนอาจเกิดการสูญพันธุ์ในเวลาต่อมา ตัวอย่างสินค้าสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ที่ช่วยในการอนุรักษ์ความหลากหลายทางชีวภาพ เช่น ในอดีตที่ผ่านมาภูมิภาคหนึ่งของประเทศเม็กซิโกจะใช้น้ำตาลจากต้น Agave เพื่อนำมาผลิตเป็นเครื่องดื่มเตกีลา (Tequila) ซึ่งต้น Agave ที่ใช้ผลิตนั้นได้รับการคัดเลือกสายพันธุ์จากป่ามาเพาะปลูกให้เหมาะสมกับระบบนิเวศในท้องถิ่น จึงช่วยให้เกิดผลดีต่อการอนุรักษ์ความหลากหลายทางชีวภาพสูงกว่าในภูมิภาคอื่นๆ (Guerra, 2004: 17)

จากการศึกษาถึงความสัมพันธ์เชิงบวกเกี่ยวกับหลักการพัฒนาอย่างยั่งยืนที่กล่าวมาข้างต้น ชี้ให้เห็นว่าการคุ้มครองสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์สำหรับสินค้าเกษตรนั้นสามารถนำมาประยุกต์ในการช่วยส่งเสริมคุณค่าของหลักการพัฒนาอย่างยั่งยืนได้ ด้วยการอาศัยชื่อเสียงของสินค้าที่กฎหมายคุ้มครองเป็นตัวกระตุ้นให้ชุมชนผู้ผลิตตระหนักว่าเมื่อตนได้รับผลประโยชน์ทางเศรษฐกิจจากชื่อเสียงสินค้าอย่างเป็นทางการแล้ว ก็จะช่วยกันรักษาสิ่งแวดล้อมที่เป็นปัจจัยการผลิต นับได้ว่าเป็นการสร้างความตระหนักถึงเป้าหมายของการพัฒนาอย่างยั่งยืนที่จะต้องรักษาสมดุลระหว่างเศรษฐกิจ สังคม และสิ่งแวดล้อม ให้แก่ชุมชนผู้ผลิตได้ทางหนึ่ง ดังเช่นกรณีตัวอย่างที่ยกมาข้างต้นถึงข้าวกลาสปาราของประเทศสเปน ซึ่งเป็นสินค้าสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ที่มีลักษณะเป็นเกษตรอินทรีย์ ชุมชนผู้ผลิตจำเป็นต้องมีค่าใช้จ่ายในกระบวนการเพาะปลูกและการตรวจสอบคุณภาพสินค้า หากชุมชนผู้ผลิตยังไม่เห็นความจำเป็นที่จะต้องร่วมมือกันสร้างสังคมเกษตรอินทรีย์แล้ว สินค้าชนิดนี้ก็คงจะไม่สามารถรักษาชื่อเสียงไว้ได้ และในทางกลับกันด้วยการพยายามรักษาชื่อเสียงของสินค้าดังกล่าวจึงทำให้สังคมมีแหล่งน้ำที่มีคุณภาพต่อไป ทั้งนี้ ผู้วิจัยเห็นว่าต้องอาศัยกลยุทธ์การตลาดเพื่อให้สินค้ามีชื่อเสียงจนสามารถสร้างผลตอบแทนทางเศรษฐกิจที่ชุมชนผู้ผลิตสินค้าพึงพอใจ จึงจะช่วยจูงใจให้ชุมชนผู้ผลิตตระหนักถึงการอนุรักษ์ปัจจัยการผลิตไว้ให้ยั่งยืนได้

4. อุปสรรคในการคุ้มครองสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์สำหรับสินค้าเกษตรที่ทำให้เกิดการลดทอนคุณค่าของหลักการพัฒนาอย่างยั่งยืน

จากที่ได้กล่าวมาในหัวข้อ 3 จะเห็นได้ว่าการคุ้มครองสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์สำหรับสินค้าเกษตรมีบทบาทสำคัญที่ช่วยส่งเสริมหลักการพัฒนาอย่างยั่งยืนได้ หากมีการนำมาใช้ประชาสัมพันธ์ชื่อเสียงของสินค้าโดยคำนึงถึง

ด้วยการรักษาชื่อเสียงของสินค้านั้นเป็นไปเพื่อให้เกิดความสมดุลอย่างต่อเนื่อง ระหว่างผลประโยชน์ทางเศรษฐกิจ การอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ตลอดจนการเอื้อประโยชน์ต่อความเป็นธรรมหรือคุ้มครองความหลากหลายทางวัฒนธรรมให้กับสังคม

อย่างไรก็ตาม เมื่อพิจารณาถึงกระบวนการผลิตสินค้าเกษตรจะเห็นได้ว่ามักก่อให้เกิดผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อม เช่น การคัดเลือกและพัฒนาสายพันธุ์พืชหรือสัตว์ที่อาจทำลายสายพันธุ์ท้องถิ่นดั้งเดิม การเพาะปลูกพืชเชิงเดี่ยวที่มักเป็นสาเหตุสำคัญของการทำลายความหลากหลายทางชีวภาพ การใช้สารเคมีกำจัดศัตรูพืชที่ก่อให้เกิดมลพิษทางน้ำ อากาศ และทำให้ดินเสื่อมโทรม ฯลฯ ซึ่งหากพิจารณาในอีกบริบทหนึ่งจะเห็นได้ว่าเพื่อให้เกิดการพัฒนาอย่างยั่งยืนนั้นการรักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อมก็เป็นเป้าประสงค์ที่สำคัญยิ่ง โดยที่สินค้าเกษตรที่ได้รับการคุ้มครองสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์สำเร็จแล้วแล้วก็มีชื่อเสียงจนเป็นที่ต้องการของตลาด ทำให้ชุมชนผู้ผลิตมีความต้องการในการผลิตเพิ่มสูงขึ้นเพื่อตอบสนองความต้องการของตลาดสินค้า ดังนั้น การพยายามรักษาคุณภาพหรือคุณลักษณะเฉพาะของสินค้าด้วยการบริโภคปัจจัยการผลิตตามรายละเอียดที่กำหนดไว้ในคำขอขึ้นทะเบียนสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ ไปพร้อมกับการพยายามผลิตสินค้าให้ได้ปริมาณที่เพียงพอต่อความต้องการของตลาดสินค้านั้นย่อมก่อให้เกิดการทำลายสิ่งแวดล้อมอันเป็นปัจจัยสำคัญในการผลิต และในระยะยาวแทนที่จะช่วยรักษาชื่อเสียงของสินค้าไว้ได้กลับนำมาซึ่งการลดทอนชื่อเสียงของสินค้านี้ ซึ่งอุปสรรคจากการใช้สิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ลักษณะนี้ย่อมจะก่อให้เกิดผลเสียหลายประการลดทอนคุณค่าของหลักการพัฒนาอย่างยั่งยืน เพราะในระยะยาวชุมชนผู้ผลิตจะสูญเสียผลประโยชน์ทางเศรษฐกิจ และต้องเผชิญกับปัญหาผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อม ตลอดจนนำไปสู่ปัญหาความเหลื่อมล้ำของสังคมได้

กรณีตัวอย่างที่น่าสนใจเกี่ยวกับเครื่องตีเมเตกิล่า ซึ่งเป็นสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ของประเทศเม็กซิโกนั้น พบว่าในสถานการณ์ปัจจุบันได้มีความพยายามพัฒนากลยุทธ์การตลาดเกี่ยวกับบรรจุภัณฑ์และการจำหน่ายเพื่อเพิ่มมูลค่าให้กับสินค้ามากกว่าการพัฒนาคุณภาพสินค้า โดยบริเวณที่เพาะปลูกพืช agave ที่ใช้เป็นปัจจัยหลักในการผลิตนั้น ประสบปัญหาเรื่องการเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศทำให้ผลผลิตไม่เป็นไปตามที่เคยปรากฏ เกษตรกรจึงเปลี่ยนวิธีการเพาะปลูกแบบดั้งเดิมมาเป็นการใช้สารเคมีกำจัดวัชพืชและศัตรูพืชในแปลงปลูก จนทำให้บริษัทขนาดใหญ่ผู้ผลิตเตกิล่ารับซื้อวัตถุดิบจากเกษตรกรในราคาต่ำลงไปมาก (Barnette, 2012: 102) ข้อมูลดังกล่าวชี้ให้เห็นว่าแม้สินค้าจะได้รับการคุ้มครองสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์แล้ว ก็ไม่ได้เป็นเครื่องยืนยันว่าการคุ้มครองดังกล่าวจะมีการนำมาใช้ให้สอดคล้องกับหลักการพัฒนาอย่างยั่งยืน เพราะการรักษาชื่อเสียงของสินค้าจำเป็นต้องอาศัยหลายเหตุปัจจัย และในทำนองเดียวกัน การกระทำเพื่อให้บรรลุเป้าหมายของหลักการพัฒนาอย่างยั่งยืนก็มีได้หลากหลายวิธีการ ซึ่งขึ้นอยู่กับการแก้ไขปัญหาสถานการณ์แต่ละกรณีในแต่ละพื้นที่ด้วย

อีกทั้งจากการที่สิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์นั้นต้องอาศัยปัจจัยมนุษย์ที่สร้างสรรค์ภูมิปัญญาเป็นมรดกทางวัฒนธรรมหรือปัจจัยจากทรัพยากรธรรมชาติ และสิ่งแวดล้อม ณ แหล่งภูมิศาสตร์ที่ผลิตสินค้าเป็นสำคัญ ประกอบกับผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อมซึ่งเป็นปัญหาที่รุนแรงยิ่งในสถานการณ์ปัจจุบันนี้มีส่วนทำให้ปัจจัยการผลิตสินค้าเกษตรที่ได้ขึ้นทะเบียนสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ไว้เปลี่ยนแปลงไปจากเดิม หากผลกระทบดังกล่าวสร้างความเสียหายถึงระดับที่ผู้ผลิตสินค้าไม่อาจรักษาคุณภาพหรือคงไว้ซึ่งคุณลักษณะเฉพาะของสินค้าตามที่เคยระบุในรายละเอียดการขอขึ้นทะเบียนสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ สินค้านั้นก็อาจถูกเพิกถอนการคุ้มครองตามกฎหมาย หรือหากผู้ผลิตสินค้าที่ได้รับผลกระทบนั้นยังคงมี

พฤติการณ์ที่แสดงให้เห็นได้ว่าเจตนาฝ่าฝืนใช้สัญลักษณ์สิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์อยู่ทั้งที่ไม่สามารถรักษาคุณลักษณะเฉพาะของสินค้าไว้ดังที่ขึ้นทะเบียนได้แล้ว ผู้ผลิตรายดังกล่าวก็จะเป็นผู้กระทำละเมิดต่อกฎหมายที่คุ้มครองสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์เสียเอง เพราะการกระทำเช่นนี้ส่งผลกระทบยาวให้เกิดความสับสนหรือหลงผิดในแหล่งภูมิศาสตร์ของสินค้าและในคุณภาพ ชื่อเสียง หรือคุณลักษณะอื่นๆ ของสินค้า ตลอดจนเป็นการแสวงหาประโยชน์แข่งขันทางการค้าที่ไม่เป็นธรรมต่อผู้ผลิตรายที่พยายามรักษาคุณสมบัติของสินค้าให้คงเดิมได้ ดังนั้น จึงเป็นประเด็นสำคัญที่จะต้องมีการกำหนดมาตรการทางกฎหมายที่เหมาะสมเพื่อแก้ไขปัญหาดังกล่าว

● อภิปรายผลการวิจัย

จากการที่สิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์นี้มีความเป็นมายาวนานและปรากฏเป็นหลักเกณฑ์ที่ชัดเจนตามกฎหมายระหว่างประเทศ โดยอาจเป็นสิ่งบ่งชี้แหล่งที่มา เครื่องหมายแหล่งกำเนิด หรือสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ ตามแต่นิยามของกฎหมายแต่ละฉบับ ซึ่งนิยามตามกฎหมายระหว่างประเทศดังกล่าวชี้ให้เห็นถึงเจตนารมณ์แห่งกฎหมายว่าเป็นไปเพื่อคุ้มครองผลประโยชน์ทางเศรษฐกิจของชุมชนผู้ผลิตสินค้าเป็นสำคัญ และเมื่อได้ศึกษาต่อมาถึงเป้าประสงค์ของหลักการพัฒนาอย่างยั่งยืนพบว่า หลักดังกล่าวไม่ได้หมายถึงการพยายามรักษาสິงเดิมไว้ให้คงอยู่ถาวร หากแต่เป็นการปรับปรุงให้สอดคล้องกับสถานการณ์ที่เหมาะสมตามยุคสมัย เพื่อรักษาสสมดุลระหว่างเศรษฐกิจ สังคม และสิ่งแวดล้อม โดยที่การเติบโตทางเศรษฐกิจจะมีความต่อเนื่องได้ ต้องอาศัยปัจจัยการพัฒนาทางสังคมและการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมไปพร้อมๆ กัน ดังนั้น จึงเห็นได้ว่าเป้าหมายของหลักการพัฒนาอย่างยั่งยืนสามารถนำมาใช้เป็นเหตุผลในการส่งเสริมคุ้มครองสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์สำหรับสินค้าเกษตรได้ เพื่อให้ชื่อเสียงของสินค้าที่กฎหมายคุ้มครอง

ช่วยเพิ่มทุนและกระจายรายได้อย่างเป็นธรรมสำหรับชุมชนผู้ผลิตสินค้า และสร้างความตระหนักถึงคุณค่าของแหล่งทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมอันเป็นปัจจัยการผลิต

อย่างไรก็ตาม ด้วยสถานการณ์ด้านสิ่งแวดล้อมที่เชื่อมโยงกับปัจจัยการผลิตสินค้าที่คุ้มครองสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ สำหรับสินค้าเกษตร ปัจจุบันมีความเสื่อมโทรมลงไปมาก ผู้วิจัยจึงเห็นว่า การยินยอมให้ชุมชนผู้ผลิตสินค้าบริโภคทรัพยากรและทำลายสิ่งแวดล้อมเพื่อคงไว้ซึ่งคุณลักษณะเฉพาะของสินค้าก็เท่ากับเป็นการไม่ให้ความยุติธรรมแก่สังคมทั้งในปัจจุบันและในอนาคต นับว่าเป็นการลดทอนคุณค่าของหลักการพัฒนาย่างยั่งยืน เพราะการคุ้มครองสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์แม้ว่าแท้จริงจะเป็นเครื่องมือส่งเสริมเศรษฐกิจให้กับชุมชนผู้ผลิตสินค้า หากแต่เศรษฐกิจจะเติบโตได้อย่างต่อเนื่องก็ต้องอาศัยสังคมที่มีความยุติธรรมเสมอภาคกันและการมีสิ่งแวดล้อมที่ดีประกอบกันด้วย ซึ่งเมื่อขาดปัจจัยการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมแล้วผลกระทบระยะยาวที่ตามมาชุมชนผู้ผลิตสินค้าก็จะไม่สามารถรักษาคุณลักษณะเฉพาะของสินค้าไว้ได้ ทำให้รายได้จากการขายสินค้าเกษตรดังกล่าวลดลงไปด้วย

ดังนั้น การที่ผู้ผลิตสินค้าไม่อาจรักษาคุณภาพหรือคุณลักษณะเฉพาะของสินค้าไว้ได้ดังเดิมเพราะเหตุปัจจัยทางสิ่งแวดล้อมที่เปลี่ยนแปลงไปนั้น พึงต้องพิจารณาว่ามีระดับความรุนแรงถึงขั้นสมควรถูกเพิกถอนการคุ้มครองสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ตามกฎหมายหรือไม่ โดยผู้วิจัยเห็นว่า การพิจารณาดังกล่าวต้องอาศัยเหตุผลจากการชั่งน้ำหนักประโยชน์ของผู้ผลิตรายดังกล่าวกับประโยชน์สาธารณะที่พึงได้รับข้อมูลเกี่ยวกับแหล่งกำเนิดสินค้าที่ถูกต้อง ประกอบกับผลประโยชน์ทางเศรษฐกิจของชุมชนผู้ผลิตอาจลดลงเนื่องจากผู้บริโภคขาดความเชื่อมั่นในคุณภาพของสินค้า หากพิจารณาแล้วพบว่า การเพิกถอนสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์จะกระทบต่อสิทธิของกลุ่มผู้ผลิตจำนวนมากที่ไม่สามารถรักษา

คุณภาพหรือคุณลักษณะเฉพาะของสินค้าไว้ได้ กฎหมายควรเปิดช่องทางให้มีการแก้ไขรายละเอียดเกี่ยวกับการขึ้นทะเบียนสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ให้สอดคล้องกับสภาพสิ่งแวดล้อมที่เปลี่ยนแปลงไปและมีผลต่อการเปลี่ยนแปลงคุณลักษณะเฉพาะของสินค้าด้วย โดยที่ข้อมูลการแก้ไขดังกล่าวจะต้องมีการเผยแพร่ให้ผู้บริโภคได้รับรู้อย่างทั่วถึงด้วย

อย่างไรก็ตาม หากเป็นกรณีที่มีผู้ผลิตจำนวนน้อยมากที่ยังคงรักษาคุณภาพการผลิตดั้งเดิมไว้ได้ แต่สินค้านั้นมีคุณค่าเป็นมรดกทางวัฒนธรรมหรือมีชื่อเสียงอย่างมาก การไม่แก้ไขรายละเอียดคุณลักษณะเฉพาะที่ขึ้นทะเบียนสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์สำหรับสินค้านั้น แต่อาศัยกลยุทธ์ทางการตลาดในการประชาสัมพันธ์สินค้าอย่างเหมาะสม อาจเป็นทางเลือกที่ดีกว่า เพราะจะยังเพิ่มมูลค่าให้กับสินค้าที่มีชื่อเสียงที่จดทามาบริโภคได้มากยิ่งขึ้น เช่น กรณีทุเรียนนนทบุรี พันธุ์ก้านยาว ที่ปัจจุบันแม้ว่าจะมีผลผลิตสู่ตลาดได้ในปริมาณน้อยมาก เพราะประสบปัญหาน้ำท่วมพื้นที่เพาะปลูก แต่สามารถอาศัยการตลาดเชิงรุกโดยนำมาประมูลจนได้ราคาสูงมาก อีกทั้งยังเป็นผลไม้ที่มีความโดดเด่นเป็นอัตลักษณ์ภูมิปัญญาท้องถิ่นของจังหวัดนนทบุรี ซึ่งการคุ้มครองสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ในชื่อเสียงคุณลักษณะเฉพาะของทุเรียนพันธุ์ดังกล่าวเป็นช่องทางหนึ่งที่จะช่วยในการอนุรักษ์และฟื้นฟูพื้นที่เพาะปลูกทุเรียนให้เพิ่มมากขึ้นได้ (Thongpan, 2019: 23)

นอกจากนี้ กระบวนการเพิกถอนสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์นั้น เป็นที่น่าสังเกตว่าผู้บริโภคจะสามารถอ้างถึงสิทธิของตนในการได้รับข้อมูลจากการใช้สิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ไม่ตรงกับคุณลักษณะเฉพาะของสินค้า ได้ด้วยวิธีการบังคับกฎหมายผ่านขั้นตอนการพิจารณาพิพากษาของศาลหรือองค์การภาครัฐที่มีอำนาจหน้าที่พิจารณาเกี่ยวกับการขึ้นทะเบียนสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ แต่เมื่อพิจารณาต่อเนื่องมาถึงกรณีที่ผู้บริโภคสินค้าที่ได้รับความเสียหายอยู่คนละ

ประเทศกับชุมชนผู้ผลิตสินค้าแล้ว การบังคับใช้กฎหมายในลักษณะดังกล่าว ย่อมเป็นไปได้ยากมากขึ้น เพราะแต่ละรัฐต่างก็มีอำนาจอธิปไตยในการบังคับใช้กฎหมายเพื่อคุ้มครองสิทธิเสรีภาพของประชาชนภายในรัฐตนเอง ซึ่งในประเด็นนี้ผู้วิจัยเห็นว่าจำเป็นต้องอาศัยกลไกกฎหมายระหว่างประเทศเป็นเครื่องมือในการประนีประนอมและระงับข้อพิพาทเกี่ยวกับการเพิกถอนสิทธิในการใช้สิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์สำหรับสินค้าที่ขาดคุณสมบัติดังที่เคยปรากฏในการรับรู้ของผู้บริโภคสินค้านั้น โดยกฎหมายระหว่างประเทศดังกล่าวพึงต้องได้รับการยอมรับในนานาอารยประเทศ เพื่อจะได้มีการอนุวัติการเป็นกฎหมายภายในประเทศที่สอดคล้องกับบริบทของแต่ละประเทศต่อไป

● ข้อเสนอแนะเพื่อนำผลการวิจัยไปใช้

ข้อมูลเกี่ยวกับการคุ้มครองสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์สำหรับสินค้าเกษตร ชุมชนและหลักการพัฒนายั่งยืน นำไปสู่ผลการวิเคราะห์ข้อมูลเอกสารต่อมา ซึ่งทำให้ผู้วิจัยพบว่าวิธีการคุ้มครองสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์นั้น มีการใช้งานที่สามารถส่งเสริมหลักการพัฒนายั่งยืนได้ หากแต่จะต้องอาศัยทั้งมาตรการทางกฎหมายและการทำการตลาดให้กับสินค้าประกอบกันด้วย เพราะเมื่อกฎหมายและกลยุทธ์การตลาดช่วยให้ชุมชนผู้ผลิตสินค้าได้ตระหนักถึงคุณค่าของทรัพยากรที่ใช้ในการผลิตสินค้าแล้ว การคุ้มครองสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ก็จะนำมาซึ่งความสมดุลระหว่างเศรษฐกิจ สังคม และสิ่งแวดล้อม อย่างไรก็ตาม หากการใช้สิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์นี้ไม่เหมาะสม กล่าวคือมุ่งแต่ในแง่ผลประโยชน์ทางเศรษฐกิจของผู้ผลิตสินค้าแต่ละรายโดยไม่คำนึงถึงความเสี่ยงของสิ่งแวดล้อม การใช้สิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ทำนองดังกล่าวอาจส่งผลเป็นการลดทอนคุณค่าหลักการพัฒนายั่งยืนได้

ดังนั้น เพื่อให้สิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์สำหรับสินค้าเกษตรสามารถนำมาใช้เป็นเครื่องมือที่สอดคล้องกับหลักการพัฒนายั่งยืนแล้ว จึงควรมีมาตรการทางกฎหมายที่กำหนดให้ชุมชนผู้ขึ้นทะเบียนสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์สามารถขอแก้ไขปรับปรุงรายละเอียดการขึ้นทะเบียนเกี่ยวกับปัจจัยสำคัญที่ใช้ผลิตสินค้าและขอบเขตพื้นที่ เพื่อให้สอดคล้องกับสิ่งแวดล้อมที่เปลี่ยนแปลงไป เช่น คุณภาพดินที่ใช้เพาะปลูก ปริมาณน้ำฝนโดยเฉลี่ยในพื้นที่เพาะปลูก สายพันธุ์พืช สัตว์ หรือจุลินทรีย์ที่ใช้ผลิตสินค้า กรรมวิธีการถนอมอาหารหรือเครื่องดื่ม วิธีการทดสอบคุณภาพสินค้า ฯลฯ ซึ่งเงื่อนไขการผลิตเหล่านี้จะต้องสอดคล้องกับแนวทางปฏิบัติที่แท้จริงแห่งวิถีชุมชนผู้ผลิต ตลอดจนมีหลักเกณฑ์ให้เพิกถอนสินค้าที่ขาดคุณสมบัติอันเนื่องมาจากปัญหาผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อม พร้อมทั้งกำหนดให้ต้องมีการเผยแพร่ข้อมูลการเปลี่ยนแปลงหรือการเพิกถอนสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์สำหรับสินค้าดังกล่าว โดยกำหนดเป็นมาตรการทางกฎหมายทั้งกฎหมายระหว่างประเทศและการอนุวัติการเป็นกฎหมายภายในประเทศในประเด็นเช่นว่านี้ เพื่อไม่ให้ผู้บริโภคที่อยู่ในประเทศต่างๆ เกิดความสับสนหรือหลงผิดในแหล่งภูมิศาสตร์ของสินค้าหรือในคุณภาพ ชื่อเสียง หรือคุณลักษณะอื่นๆ ของสินค้าที่เปลี่ยนแปลงไป และเพื่อให้การคุ้มครองสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ไม่ก่อผลร้ายต่อสิ่งแวดล้อม ทั้งนี้ หลักเกณฑ์การพิจารณาถึงการแก้ไขหรือเพิกถอนสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ พึงต้องพิจารณาซึ่งนำหนักด้วยว่าหากมีจำนวนผู้สมควรได้รับการเพิกถอนสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์เป็นจำนวนมากแล้ว การที่กฎหมายเปิดช่องทางให้แก้ไขรายละเอียดการขึ้นทะเบียนสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ให้สอดคล้องกับคุณลักษณะเฉพาะของสินค้าที่เปลี่ยนแปลงไปจะเหมาะสมกับการคุ้มครองสิทธิชุมชนผู้ผลิตสินค้าได้ดีกว่าหรือไม่

เอกสารอ้างอิง

- Barham, E. (2003). Translating terroir: the global challenge of French AOC labeling. *Journal of Rural Studies*, 127.
- Barnette, J. (2012). Geographic indications as a tool to promote sustainability - Cafe de Colombia and Tequila compared. *Ecology Law Currents*, 102.
- Blakeney, M. (2012). *Geographical indications and TRIPS*. p.1, Retrieved April 1, 2016 from <http://ssrn.com/abstract=2177435>.
- Broude, T. (2014). Taking "Trade and culture" seriously: Geographical indications and cultural protection in WTO law. *U. Pa. J. Int'l Econ. L.*, 623.
- Corrado, M. (2016). An Italian perspective on the importance of geographical indications and protected designation of origin status for Parmigia No-Reggiano Cheese. *Chi-Kent J. Intell. Prop.* , 353.
- Guerra, J. L. (2004, February). *Geographical indications and biodiversity: Bridges joining distant territories*. p. 17. Retrieved from International Centre for Trade and Sustainable Development: <http://www.iprsonline.org/ictsd/docs/GeogIndicationsnLarsonYear8-2>.
- Grossman, N. (2015). *Thailand's sustainable development*, (Bangkok: Editions Didier Millet (EDM)), 23-24.
- Larson, J. (2007). *Relevance of geographical indications and designations of origin for the sustainable use of genetic*

- resources*. p. 29. Retrieved from the Global Facilitation Unit for Underutilized Species: http://www.nuscommunity.org/fileadmin/templates/nuscommunity.org/upload/documento/IFAD-EU_NUS_Project/IFAD-EU-CCAFS_Launch/gi_larson_lr.
- Marie-Vivien, D., Bérard, L., Boutonnet, J. P., & Casabianca, F. (2017). Are French geographical indications losing their soul? Analyzing recent developments in the governance of the link to the origin in France. *World Development*, 25.
- Monten, I. (2006). Geographical indications of origin: Should they be protected and why? An analysis of the issue from the U.S. and EU perspectives. *Santa Clara High Technology Law Journal*, 320.
- Thongpan, S. (2019). Expansion of the city VS. reduction of durian plantation. *Journal of Multidisciplinary Academic Research and Development*, 23.
- yenbutra, p. (2018, December 26). *Geographical indication protection for sustainable development: A study of TRIPS Agreement*. Thesis. Bangkok, Thailand: Graduate school of law, The National Institute of Development Administration, 51.

